ASSAIG

La mà esquerra de Mompou

Raül Garrigasait torna a l'assaig més fort que mai amb 'La roca i l'aire' (Fragmenta), que va presentar amb l'artista Perejaume i Mercè Vila Rigat dijous passat al CCCB.

— Júlia Bacardit
@JuliaBacardit

12/02/2025 Faves tendres #256

Anada. Al principi hi havia el món, i no l'havia creat ningú. Era imponent però també era fràgil, perquè les alternances (el fred, la calor, la pluja, la sequera) es podien trastocar. Si un rei es casava amb la seva mare, per exemple, podien arribar plagues. **Aire.** Més endavant el món tampoc l'havia creat ningú, però es regia per un ordre etern. Cada planta tenia el seu temps, i per tenir una bona vida els humans només havien de contemplar la bellesa del cosmos. **En l'entremig**, el món l'havia creat el Déu més gran de tots, i en cada detall del món es podia veure el rastre de Déu. Dels detalls es podia ascendir fins a la veritat última, la de dalt de tot.

Raül Garrigasait CCCB, 2025 / CC BY-SA-NC Glòria Solsona

Entre l'Aire i l'Entremig van passar dos mil anys. Després es va trencar la màgia, i el cosmos es va començar a moure. **Roca**. El món va passar a ser un vent d'àtoms, i tot el que hi havia hi era per atzar. Els déus s'amagaven a les escletxes, no hi havia història, l'univers era indiferent a l'acció humana que inventa lleis i diversifica el món. **Tornada**. Per últim, el món va ser fràgil de nou. Ja no hi ha àtoms, ni un món etern, ni un gran creador. Les alternances reconfortants s'han trastocat i el funcionament del cosmos torna a dependre de la justícia i del bon comportament dels humans que la sostenen. Mort el gran Déu i amb límits sempre canviants, floreixen l'avantguarda i l'art accidental. Anada, Aire, Entremig, Roca, Tornada: són els capítols principals de ***La roca i l'aire* (Fragmenta) de Raül Garrigasait**, que ha tornat a l'assaig més fort que mai, amb alta volada filosòfica.

A la presentació del llibre de Garrigasait, amb l'artista Perejaume i la historiadora de l'art **Mercè Vila Rigat**, no hi cabia ni una agulla. **Hi eren gairebé tots: Enric Casassas, Joan Magrané, Artur Garcia Fuster, i Gerard Cisneros i per descomptat també hi eren els editors de Fragmenta, l'Ignasi Moreta i l'Anna Punsoda**. Érem al Mirador del CCCB de Barcelona, a la sala de dalt, massa petita per l'artista del Maresme i el filòleg i helenista solsoní. El subtítol de l'assaig, per ordenar les idees als lectors despistats, es diu *Art i religió de Llull a Tàpies*. "Un amic m'ha dit que això és el que faig sempre", bromeja Garrigasait, perquè l'art i la religió li serveixen de pretext per connectar l'atàvic i el modern, el que és lluny del que és a tocar –la llum que el filòsof mallorquí Ramon Llull veia per tot arreu i la palla que Tàpies afegia a les seves teles. La recerca de la unitat, primer com a il·luminació sistemitzadora i després com a nostàlgia. Hi ha moltes confluències entre el que ha escrit Garrigasait i la mística.

> Per a Llull, l'únic sentit de l'art era lloar la meravella que ja existís. Quan el llegim, la llum que Llull veia al món a nosaltres ens enlluerna.

"Som en un acte de culte, ara mateix; amb l'actual crisi de la presència això té valor", dispara Perejaume. "El darrer exvot (ofrena o promesa al senyor) és del 1955: qui és, L'altre, la divinitat a qui ens oposem, si volem pactar-hi? La idea antropomòrfica de Déu és poc creïble; Brossa o Estellés substitueixen Déu pel poble, a qui atorguen una confiança infinita. I tot i així, les restes de la dimensió religiosa són a tot arreu. La cabuda buida de les últimes dècades ha revifat la místic; el místic és el qui no para de caminar, el que diu 'no és això, el que busco', i segueix".

Perejaume és un artista de Sant Pol de Mar, pintor i poeta, pensador (o a la inversa), i explica que quan va llegir ***El gos cosmopolita i dos espècimens més*** (Acontravent, 2011) de seguida va sentir una gran afinitat amb Raül Garrigasait. L'artista enceta la conversa: "*La roca i l'aire* s'obre a la narrativa històrica del sentit, a la cultura com una herència que traginem –ningú és prou espavilat per no ser deutor dels seus pares".

Perejaume descriu Catalunya com aquest lloc entre dos imperis solars (França i Espanya), com una cultura autàrquica i replegada, sense perspectiva. “Per això al segle xix Verdaguer pujava al Pirineu, per albirar el país després de segles de resistència i encegament”. Buscava la perspectiva i la llum que tenia Llull segles abans, una certesa en la bellesa del món tal com és que la modernitat ens va prendre. En certa manera, Garrigasait reprèn el fil del que ja havia escrit el filòsof català **Francesc Pujols**, mort l’any 1962 dins la seva Torre de les Hores de Martorell. Pujols va ser aquell que deia que “el pensament català rebrota i sempre sobreviu als seus il·lusos enterradors”, i *La roca i l’aire* és clarament part d’aquest rebrotar inevitable.

Perejaume. CCCB, 2025 / CC BY-SA-NC Glòria Solsona

De Plató fins al Renaixement el món està fet i és immutable. L’etern dels grecs passa a ser el creat dels medievals cristians i musulmans, i es pot imitar el món perquè és una creació divina. “El món com a fet permanent dura dos mil anys, i després entra en moviment i deixa de ser etern perquè descobrim que el podem manipular”, diu Garrigasait. Quan es moria un premodern el cosmos aguantava; quan un modern es mor també es mor el seu món, o fins i tot el món que habitava l’individu es mor abans que l’individu mateix: així com abans l’entorn era més permanent que l’individu, ara l’individu és més permanent que l’entorn, i de vegades es mor abans el món que una persona habitava que no pas la persona mateixa –penseu en les residències geriàtriques i entendreu l’escenari.

> “Quixot és el somiatruites, Don Joan és el seductor, i Faust el causant del canvi climàtic”, diu Garrigasait.

“El goig de la creació vibra, i quan som davant d’una obra de dos mil anys d'antiguitat l'empatia és molt profunda", diu Perejaume, i va encara més enllà, parla dels patrons que són immutables i que retrobem una vegada rere l'altra en el nostre imaginari: " La cova i el turó, allò triangular com a femení i el mascle com a força que renova i que se succeeix sota la figura de la parella i del fill, i així successivament. La deessa mesopotàmcia Ishtar era una mantis religiosa, i la Mare de Déu també encarna això" –l'artista ens ve a dir que, en el pla simbòlic, Jesús és el fill de la Verge quan neix i el seu amant quan es mor als seus braços.

Passem dels catalans medievals als catalans moderns, mentre que la part barroca, la de "l'entremig", Garrigasait la tracta per la via alemanya: de **Llull** saltem a **Nicolau de Cusa**, **Hölderlin**, **Schleiermacher**. A *Mnèmesi*, Hölderlin descriu l'angoixa per un món en què els elements s'estan transformant: la revolució francesa havia fracassat i **Napoleó** conqueria Europa, un altre desengany. A propòsit d'això, Garrigasait diu que està traduint Hölderlin, però que no sap si podrà acabar de fer-ho mai. A més d'hel·lenista, l'escriptor té una tirada al món hebreu i al món alemany, i de les seves referències eclèctiques en surt un pensament no diria que original –crec que ell mateix hi estaria en contra–, però sí profundament fèrtil, que vol dir que pot generar més pensament. *La roca i l'aire* ens serveix per entendre millor el que llegim, com una pauta filosòfica: un cop observat aquest batec subterrani i cíclic de la cultura (catalana) ens sembla identificar-lo a tot arreu –com per exemple en la darrera novel·la de **Ferran Garcia**, que ha escrit un *western* inspirat en un passat osonenc simbòlic.

Garrigasait explica la distinció que fa al llibre segons la mena de protagonistes de la literatura universal: "Quixot és el somiatruites, Don Joan és el seductor, i Faust el causant del canvi climàtic", el que sempre en vol més i mai no esà satisfet (nosaltres). Riures a la sala. Després de Faust, la fragilitat retrobada del món se'ns fa evident arran de les catàstrofes naturals que s'intensifiquen i que en bona part són conseqüència dels excessos de les accions humanes. "La paradoxa és que la revolució tecnocientífica ens torna a aquesta idea arcaica", apunta l'autor. Perjaume recita Verdaguer, i també un poema de José Ángel Valiente, Cita l'obra d'**Amador Vega**, catedràtic a la UPF. El poema que Perejaume llegeix de Valiente resumeix l'experiència de llegir *La roca i l'aire* d'una manera que no sabria reproduir-vos amb fidelitat. El fill de Francesc Pujols, per cert, es deia Faust.

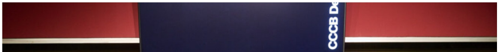

Perejaume, Raül Garrigasait i Mercè Vila Rigat CCCB, 2025 / CC BY-SA-NC Glòria Solsona

Es parla de l'avantguarda artística del segle xx com a resultat de la revolució industrial, de l'auge de les grans ciutats –**Baudelaire** ja havia escrit allò de "les ciutats que caniven més de pressa que els cors dels homes"–, però les avantguardes també formen part d'una tradició simbòlica rural que vincula el vol dels ocells amb les creus, les ermites romàniques que buscava el jove Verdaguer quan feia muntanyisme –delerós d'apaivagar la pulsió sexual amb l'exercici i la recerca espiritual– amb el cementiri modernista d'Olius, excavat en la pedra ("per a Jujol l'ornament és l'estructura", diu Garrigasait). La conversa deriva cap al pintor **Joan Miró**, i recordo que l'home vivia a París però detestava la ciutat i s'inspirava en casa seva, i així va pintar La Masia, després de mesos de feina sense aturador.

Els il·lustrats deien que la prosa i pensament lul·lians estaven plens de misteris, però de fet per a Llull el món ja era tot lluminós d'entrada i condemnava els qui volien crear del no-res. Per a Llull, l'únic sentit de l'art era lloar la meravella que ja existís. Quan el llegim, la llum que Llull veia al món a nosaltres ens enlluerna. En aquest sentit, el poeta **J.V. Foix** escrivia consternat que Llull és la llum que encega, i si el poeta veia això era perquè el seu món ja havia deixat de ser lluminós i només en quedaven les traces, com la palla de Tàpies o el so de les campanes que fonien els pares de **Frederic Mompou**. L'avantguarda és el símptoma d'una modernitat arcaica, d'un retorn cíclic als inicis: ara el món ja ha estat creat, i manipulat, i arran de tanta manipulació el món torna a ser fràgil.

Quan la conversa entre artista i escriptor és a punt d'acabar-se, Garrigasait explica una anècdota que no ha reflectit al llibre. Diu que un dia el compositor Frederic Mompou tocava distretament el piano mentre conversava amb el guitarrista **Miquel Llobet**. De sobte va sentir alguna cosa que li va cridar l'atenció: per accident, el 'no fer' de la seva mà esquerra contra les tecles del piano es va convertir en una composició, en alguna cosa. Mompou va incorporar l'accident, de la mateixa manera que ho feia Tàpies en les seves obres plantades a terra, en horitzontal. Garrigasait diu que "les coses importants passen així, com la mà esquerra de Mompou".

Fes-te subscriptor de Núvol

Suma't al digital de cultura i gaudeix d'un munt d'avantatges

Participa en sortejos setmanals i guanya llibres

Rep la revista anual en paper

Accedeix a la Biblioteca del Núvol

Aconsegueix descomptes culturals

Subscriu-t'hi ara!

Raül Garrigasait